



Sosyal Bilgiler Alanında Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Tezlerin Eğilimleri (2020-2025)

Trends In Theses On Literacy In The Field Of Social Studies (2020–2025)

Pakize HAYTA^{1*}, Melike FAİZ²

¹Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

e-mail: pakizehayta5680@gmail.com ORCID ID : 0000-0002-5789-4426

²Kastamonu Üniversitesi, Türkiye

e-mail: mfaiz@kastamonu.edu.tr ORCID ID : 0000-0001-8070-6086

Makale Bilgisi

Makale Türü: Derleme

Geliş Tarihi: 30.06.2025

Kabul Tarihi: 24.10.2025

Yıl: 2025 | Cilt: 45 | Sayı: 3 | Sayfa: 785-797

*Sorumlu Yazar: Pakize HAYTA

Alıntılama: Hayta, P. & Faiz, M. (2025). Sosyal bilgiler alanında okuryazarlık üzerine yapılmış tezlerin eğilimleri (2020-2025). *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45(3), 785-797.

Etik Kurul Beyanı: Bu makale derleme türünde olduğundan etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı: Bu çalışmanın içeriğinin yazım sürecinde yapay zekâ destekli araçlardan yararlanılmamıştır.



GEFAD

Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi
Journal of Gazi Faculty of Education
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad>

Sosyal Bilgiler Alanında Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Tezlerin Eğilimleri (2020-2025)

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’de 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık konu alanı üzerine yapılmış lisansüstü tez çalışmalarının tematik ve metodolojik açıdan incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile yürütülmüştür. Araştırmanın verilerini, 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık üzerine hazırlanmış Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı 66 yüksek lisans ve 20 doktora olmak üzere toplam 86 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde en fazla dijital okuryazarlık becerisi üzerine tez çalışmasının yapılmış olduğu ve bu okuryazarlık becerisini sırasıyla politik okuryazarlık ve finansal okuryazarlık becerilerinin takip ettiği gözlemlenmiştir. Tezlerde en çok kullanılan araştırma yönteminin nicel araştırma yöntemi, en sık kullanılan araştırma deseninin ise tarama deseni olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışma grubu olarak ise en fazla ortaokul öğrencilerinin tercih edildiği belirlenmiştir. Tezlerin yayımlandığı yıllara göre dağılımı incelendiğinde en fazla tezin 2022 yılında yayımlandığı görülmektedir. Tezlerin yayımlandığı üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde ise en fazla tezin Gazi Üniversitesi tarafından hazırlandığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık konu alanı üzerine yapılan tez çalışmalarıyla, diğer alanlarda okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının incelenerek karşılaştırılabileceği ve sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez, makale, bildiri gibi farklı kaynak türündeki bilimsel çalışmaların daha farklı ve geniş zaman aralığı içerisinde ele alınarak incelenebileceği önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Okuryazarlık, Sosyal bilgiler eğitimi, Tez inceleme, Doküman analizi

ABSTRACT

This study aims to examine graduate theses conducted on the subject of literacy in social studies education in Turkey between 2020 and 2025 from thematic and methodological perspectives. The research was conducted using document analysis, one of the qualitative research methods. The data of the study consist of a total of 86 graduate theses, including 66 master’s theses and 20 doctoral dissertations, on literacy in the field of social studies education, which were registered in the National Thesis Center database of the Council of Higher Education between 2020 and 2025. The collected data were analyzed using descriptive analysis techniques. As a result of the study, it was observed that, between 2020 and 2025, most of the theses in social studies education focused on digital literacy skills, followed by political literacy and financial literacy skills. It was also observed that the most frequently employed research method was the quantitative method, and the most commonly used research design was the survey design. Furthermore, it was determined that middle school students were the most preferred study group. When the distribution of theses according to the years in which they were published is examined, it is seen that the most theses were published in 2022. When the distribution of theses according to the universities where they were published is examined, it is determined that the most theses were prepared by Gazi University. Considering the research results, it is recommended that theses on literacy in social studies education be compared with those in other fields, and that diverse scientific studies—such as theses, articles, and conference papers—on literacy in social studies education be examined within a broader timeframe.

Keywords: Literacy, Social studies education, Dissertation examination, Document analysis

GİRİŞ

Bireyin toplumsallaşmasını ve demokratik sürece aktif katılım sağlayan ve sürdürebilen bir vatandaş olarak yetişmesini amaçlayan sosyal bilgiler dersi, bireyin toplumla ve çevresiyle olan ilişkisini ele almaktadır (Doğanay, 2008). Sosyal bilgiler dersi bireylere sosyal bilimler alanlarındaki bilgileri kazandırma, demokratik değerler ve beceriler ışığında topluma katılım sağlama ve bireylerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Er & Metin, 2024). Birey, çevre ve toplum ilişkisi etrafında şekillenen “sosyal bilgiler” dersinin en önemli amacı bireyin çevresine ve topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmak ve iyi vatandaş yetiştirmektir. Zaman içerisinde meydana gelen toplumsal değişme ve gelişmelerle birlikte dersin konuları şekillenmektedir (Kan, 2010).

Toplumsal yaşama yönelik olan ve toplumda meydana gelen değişme ve gelişmelerden etkilenen “sosyal bilgiler” dersi bu değişen toplumsal yapı içerisinde bireylerin sahip olması gereken yeni bilgi, beceri ve değerleri içerisinde barındırmaktadır (Sağlamgöncü, 2022). Sosyal bilgiler dersi ile bireylerin bilgi teknolojilerinde ve yaşam koşullarında meydana gelen değişimlere uyum sağlamalarına yardımcı olacak bazı sosyal yaşam becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir [MEB, 2024]. Günümüzde ihtiyaç duyulan sağlam ve dinamik eğitim için gereksinim duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde 2024 yılında yeniden güncellenmiştir (Turan & Akhan, 2024). Güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde içerisinde birçok okuryazarlık becerisinin bulunduğu görülmektedir (Güleç ve Hüdavendigar, 2020). Yenilenen 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde görsel okuryazarlık, vatandaşlık okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, veri okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı, sanat okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık becerileri yer almaktadır [MEB, 2024]. Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde yer verilen okuryazarlık becerilerine ait süreç bileşenleri farkındalık düzeyi, işlevsellik düzeyi ve eylemsellik düzeyi olmak üzere üç düzeyde kurgulanmıştır. Bu düzeyler:

Farkındalık düzeyi: Okuryazarlık türünde geçen temel bilgi, terim, kavram ve olguları tanımlama, anlama, bunların farkında olma ve duyarlılık gösterme,

İşlevsellik düzeyi: Öğrencilerin bu bilgi, terim, kavram ve olgulara yönelik bütüncül ilişkiyi fark etmeleri,

Eylemsellik düzeyi: Edinilen bilgilere yönelik öğrencilerin eyleme geçmeleri şeklinde ifade edilmiştir.

Sarmal yapıda ve öğrenci gelişimine uygun şekilde hazırlanan bu sürecin farkındalıkla başlayıp eylemsellikte tamamlanması beklenmektedir [MEB, 2024].

Okuryazarlık okuma, yazma ve sayma becerileri olarak bilinen geleneksel kavramının ötesinde artık giderek daha dijital, metin aracılı, bilgi açısından zengin ve hızla değişen bir dünyada tanımlama, anlama, yorumlama, yaratma ve iletişim aracı olarak anlaşılmaktadır [UNESCO, 2025]. Türk Dil Kurumuna göre okuryazarlık kavramı okuryazar olma durumu olarak tanımlanmaktadır [TDK, 2025]. Okuryazarlık okuma yazma becerisine ek olarak yaşamın her alanına yönelik bilgiye erişme, bilgiyi kullanma, anlamlandırma ve iletme becerisine sahip olma durumudur (Mete, 2024). Okuryazarlık becerisine sahip bireyler sürekli olarak yaşamları boyunca yeni bilgileri öğrenme ve anlamaya yönelik yeteneklerini geliştirmek için çaba gösterirler (Mengüloğlu & Sarıkaya, 2024). Günümüzde okuryazarlık kavramı yazı sembolleriyle gerçekleştirilen bir eylemden daha fazlası olarak zihinsel becerileri, dil ile gerçekleştirilen iletişim beceri ve tutumlarını ifade etmektedir (Aşıcı, 2009). Genel anlamda bir dildeki işaretleri okuma, yazma ve anlama becerileri olarak tanımlanan okuryazarlığın içeriği zaman içerisinde değişim göstermiş ve bu doğrultuda temel, orta ve üst düzey okuryazarlık becerileri gündeme gelerek yeni okuryazarlık becerileri ortaya çıkmıştır (Güneş, 2019). Yeni okuryazarlık kavramı, 1996 yılında New London Group tarafından küreselleşmeyle birlikte toplumda kültürel ve dilsel çeşitliliğin çoklu iletişim biçimlerini ve bağlamlarını yansıtan okuryazarlık kavramını tanımlamak amacıyla ortaya atılmıştır (Beecher, 2023).

Bireylerin toplumsal ilişkileri anlamlandırabilmesi ve toplumda meydana gelen değişim ve gelişmelere ayak uydurulabilmesinde okuryazarlık becerisi önemli olmaktadır (Mengüloğlu & Sarıkaya, 2024). Birey, toplum ilişkisi bağlamında kişilerin toplumsal ilişkileri anlamlandırması “sosyal bilgiler” dersi kapsamında olmaktadır. Doğa bilimlerinin içeriklerinden ve sosyal bilimlerin disiplinlerinden oluşan “sosyal bilgiler” dersinin çeşitli sosyal bilimler disiplinlerinin etkisinde oluşan okuryazarlık türleri ile ilişkisi bulunmaktadır. Bu nedenle bu ilişkinin güçlendirilmesi “sosyal bilgiler” dersinde okuryazarlık becerilerinin kazandırılması ile mümkün olmaktadır

(Sağlamgöncü, 2022). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin kendilerini ve içinde yaşadıkları toplumu tanıma, anlama ve aktif bir birey olarak topluma katkıda bulunabilmelerine rehberlik edilerek toplumsal hayata uyum sağlayabilecek bir şekilde çok yönlü gelişimleri desteklenmektedir. Bu amaçla öğretim programında kavramsal beceriler ve alan becerilerinin yanı sıra sosyal-duygusal öğrenme ve okuryazarlık becerileri ile değerlere de yer verilmiştir. 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yeni durumlara uyum sağlamayı, değişimi fark etmeyi ve gelişen teknolojik yenilikleri günlük hayatta uygulamayı sağlayan okuryazarlık becerileri bulunmaktadır [MEB, 2024]. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde güncellenen 2024 öğretim programında okuryazarlık becerileri ayrı bir dersten ziyade K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli doğrultusunda mevcut öğretim programına ara disiplin olarak entegre edilmiştir (Kahramanoğlu vd., 2024). “Öğretim programlarındaki okuryazarlık becerileri, öğrenme çıktılarında vurgulanmayan örtük bir yapıda ele alınmaktadır. Öğretim programları çerçevesinde belirlenen okuryazarlık türlerinin bütüncül modelde okul öncesinden başlanarak sarmal bir yapı içerisinde kazandırılması amaçlanmaktadır” [MEB, 2024].

Alan yazınında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık becerilerini ele alan birtakım inceleme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir (Güleç & Hüdavendigâr, 2020; Sağlamgöncü, 2022; Salur, 2022). Bu çalışmaların; sosyal bilgiler öğretim programında yer alan okuryazarlık becerilerini ele alan çalışmalar (Turan & Akhan, 2024), “sosyal bilgiler” eğitiminde politik okuryazarlık becerilerini inceleyen çalışmalar (Er & Metin, 2024), “sosyal bilgiler” eğitiminde grafik okuryazarlığına odaklanan çalışmalar (Namal, 2022) ve eğitim alanında okuryazarlık üzerine hazırlanan tezleri inceleyen çalışmalar (Oğuz-Haçat & Demir, 2018) şeklinde yapıldığı görülmektedir. Ancak “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık becerileri üzerine 2020-2025 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmaların incelenmesine yönelik güncel bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Değişen ve gelişen dünyada okuryazarlık kavramının tanımı süreç içerisinde değişmekte ve 21. yüzyıl öğrenimi için gerekli beceriler doğrultusunda dönüşmektedir. Bu doğrultuda eğitim ve öğretim süreçleri 21. yüzyıl becerilerinin gerektirdiği yeterlilikler doğrultusunda güncellenmekte ve değişmektedir. Bu nedenle bu çalışma 2020-2025 yılları arasındaki Türkiye’de “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık üzerine yapılan tezleri inceleyerek alan yazındaki bu eksikliği gidermeyi amaçlaması ve “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık konularında bundan sonraki araştırmalara kaynak olması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ülkemizde 2020-2025 “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık becerileri üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarının eğilimlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmaların türleri (YL, Doktora) nelerdir?
2. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
3. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili çalışmaların yapıldığı üniversiteler hangileridir?
4. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemler nelerdir?
5. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan araştırma desenleri nelerdir?
6. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda kullanılan çalışma grupları nelerdir?
7. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalarda hangi okuryazarlık türleri ele alınmıştır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışmada Türkiye’de “sosyal bilgiler” eğitimi alanında 2020-2025 yılları arasında okuryazarlık becerisi üzerine yazılan lisansüstü tezlerinin; yıl, lisansüstü derece, üniversite, yöntem, araştırma deseni, çalışma grupları ve okuryazarlık türleri açısından eğilimlerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi araştırmacının söz konusu fenomen hakkında (birey, grup, doküman) gözlem ve görüşme yoluyla veriler elde etmesine imkân sağlamaktadır. Nitel araştırma tümevarımsal mantığa dayanır ve bir durumu açıklamayı, keşfetmeyi ve meydana çıkarmayı hedeflemektedir (Patton, 2018). Bu doğrultuda 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan

tez çalışmalarını çeşitli boyutlarda incelemeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yönteminin uygun olduğu düşünülmüştür.

Veri Kaynağı

Çalışmanın veri kaynağını “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine 2020-2025 yılları arasında yazılan tezler oluşturmaktadır. Çalışmada 2020- 2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık ile ilgili yazılan toplamda 66’sı yüksek lisans 20’si doktora olmak üzere toplam 86 adet teze ulaşılmıştır. Araştırmanın 2020-2025 yılları arasında Türkiye’de “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık konu alanı üzerine yapılmış tez çalışmalarının incelenmesi ile sınırlı olması nedeniyle incelenen tüm tezlere Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı’ndan ulaşılmıştır.

Verilerin Toplanması

Çalışmanın verilerinin elde edilmesinde doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesinde araştırmacı gözlem ve görüşme yapmaya gerek duymadan gereksinim duyduğu veriyi elde edebilmektedir. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu, olay ya da durumlara dair içerisinde bilgi barındıran yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu amaç doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık konusu başlığı altında yayımlanmış yüksek lisans ve doktora tezleri Yüksek Öğretim Kurumunun “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanından elde edilmiştir. Dokümanlara “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanından tarama yapılarak “Sosyal Bilgiler” “Okuryazarlık” “Literacy” anahtar kelimelerinin aratılmasıyla ulaşılmıştır. Tarama neticesinde 2020-2025 yılları arasında Türkçe yazılmış izinli ve onaylanmış tezlere ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler eğitiminde 2020-2025 yılları arasında okuryazarlık alanında yapılan çalışmaların incelenmesi sonucu elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. “Betimsel analiz çalışmanın kavramsal yapısının daha önceden açık bir biçimde belirlendiği çalışmalarda kullanılır ve daha yüzeyseldir” (Yıldırım & Şimşek, 2021, s.243). Çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla Yüksek Öğretim Kurumunun “Ulusal Tez Merkezi” veri tabanından konu ile ilgili derinlemesine tarama yapılmıştır. Tarama sonucunda izinli, onaylanmış ve Türkçe yapılmış tez çalışmalarına ulaşılmıştır. Ulaşılan tezler çalışmanın kriterlerine göre ayıklanmış ve ayıklama sonucunda elde edilen tezler bir klasörde toplanmıştır. Daha sonra verilerin analizi için belirli kod ve kategoriler oluşturulmuştur. Verilerin analizinde oluşturulan kategoriler ve kodlar arasındaki ilişki farklı zaman aralığında araştırmacılar tarafından tekrar kontrol edilmiştir. Araştırmanın inandırıcılığını arttırmak için tekrar inceleme yöntemine başvurulmuştur. Tezler yıl, lisansüstü derece, üniversite, yöntem, araştırma deseni, çalışma grupları ve okuryazarlık türleri olmak üzere 7 kategorileri altında incelenmiştir. Çalışmada toplamda 86 tez betimsel analiz ile analiz edilmiş ve veriler ilgili temaların başlığı altında tablolar hâlinde açık ve anlaşılır şekilde sunulmuştur.

Etik Beyan: Bu çalışma derleme türünde olduğundan dolayı etik izin gerektirmemektedir. Çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık konu alanı üzerine yapılmış çalışmaların künye özellikleri, okuryazarlık türleri ve metodolojik özellikleri bakımından eğilimlerini belirlemeyi hedefleyen bu çalışmada elde edilen verilerinin analizi sonucu elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Tablo 1

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Okuryazarlık Üzerine Yapılan Tezlerin Lisansüstü Düzeylerine Göre Dağılımı

Tez Türü	Frekans	%
Yüksek Lisans	66	76,7
Doktora	20	23,3
Toplam	86	100

Tablo 1’de 2020- 2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan 86 tezin (f=20)’si doktora tezi (f=66)’sı yüksek lisans tezinden oluşmaktadır. Bu durum yüksek lisans düzeyinde okuryazarlık konusuna daha çok ilgi duyulduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Okuryazarlık Üzerine Yapılan Tezlerin Yayımlandığı Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Frekans	%
2020	6	7,0
2021	12	14,0
2022	21	24,4
2023	14	16,2
2024	20	23,3
2025	13	15,1
Toplam	86	100

Tablo 2’de 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan tezlere bakıldığında en fazla tezin 2022 (f=21) ve 2024 (f=20) yıllarında en az tezinde 2020 (f=6) yılında yazıldığı görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde 2022 (f=21) yılını (f=20) 2024, (f=14) 2023, (f=13) 2025, (f=12) 2021 ve (f=6) 2020 yılı takip etmektedir. Tabloya bakıldığında “sosyal bilgiler” eğitiminde 2020-2025 yılları arasında okuryazarlık üzerine yazılan en az tez sayısının 2020 (f=6) yılına ait olduğu görülmektedir.

Tablo 3

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Okuryazarlık Üzerine Yapılan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Frekans	%
Gazi Üniversitesi	12	14,0
Fırat Üniversitesi	6	7,0
Kastamonu Üniversitesi	6	7,0
Nevşehir Hacı Bayram Veli Üniversitesi	4	4,7
Akdeniz Üniversitesi	3	3,4
Ankara Üniversitesi	3	3,4
İnönü Üniversitesi	3	3,4
Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	3,4
Giresun Üniversitesi	3	3,4
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	3	3,4
Bursa Uludağ Üniversitesi	3	3,4
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2	2,3
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	2,3
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	2	2,3
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	2	2,3
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	2	2,3

Mersin Üniversitesi	2	2,3
Sakarya Üniversitesi	2	2,3
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2	2,3
Süleyman Demirel Üniversitesi	2	2,3
Atatürk Üniversitesi	1	1,2
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	1	1,2
Adıyaman Üniversitesi	1	1,2
Afyon Kocatepe Üniversitesi	1	1,2
Aksaray Üniversitesi	1	1,2
Erciyes Üniversitesi	1	1,2
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	1	1,2
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	1	1,2
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	1,2
Marmara Üniversitesi	1	1,2
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	1,2
Muş Alparslan Üniversitesi	1	1,2
Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi	1	1,2
On dokuz Mayıs Üniversitesi	1	1,2
Ordu Üniversitesi	1	1,2
Sinop Üniversitesi	1	1,2
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1	1,2
Trabzon Üniversitesi	1	1,2
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	1	1,2
Toplam	86	100

Tablo 3'e göre 2020-2025 yılları arasında "sosyal bilgiler" eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan tezlerin üniversitelere göre dağılımlarına bakıldığında en fazla Gazi Üniversitesinde (f=12) tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir. Gazi Üniversitesini Fırat Üniversitesi (f=6) ve Kastamonu Üniversitesi (f=6) takip etmektedir. Nevşehir Hacı Bayram Veli Üniversitesi (f=4) üçüncü sırada karşımız çıkmaktadır. Geriye kalan 58 tez diğer üniversitelere dağılmaktadır.

Tablo 4

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Okuryazarlık Üzerine Yapılan Tezlerin Yöntemlerine Göre Dağılımı

Yöntem	Frekans	%
Nicel	52	60,5
Karma	21	24,4
Nitel	13	15,1
Toplam	86	100

Tablo 4'e göre 2020-2025 yılları arasında "sosyal bilgiler" eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan tezlerin 52'si nicel araştırma yöntemi, 21'i karma araştırma yöntemi ve 13'ü de nitel araştırma yöntemi ile yazılmıştır. Tablo incelendiğinde en fazla nicel (f=52) yöntemin kullanıldığı tespit edilmiştir. En az kullanılan yöntemin ise nitel araştırma (f=13) yöntemi olduğu görülmektedir.

Tablo 5

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Okuryazarlık Üzerine Yapılan Tezlerin Araştırma Desenlerine Göre Dağılımı

Desen	Frekans	%
Tarama	21	24,5
Betimsel tarama	14	16,2
İlişkisel tarama	11	12,8
Yarı deneysel desen	6	7,2
Yakınsayan paralel desen	5	5,9
Eylem araştırması	4	4,8
Belirtilmemiş	4	4,8
Açımlayıcı sıralı desen	3	3,5
Temel nitel araştırma	3	3,5
Olgubilim	3	3,5
Keşfedici sıralı desen	3	3,5
Açıklayıcı ardışık desen	3	3,5
Gömülü desen	2	2,4
Deneysel desen	1	1,2
Doküman incelemesi	1	1,2
Durum çalışması	1	1,2
Zenginleştirilmiş desen	1	1,2
Toplam	86	100

Tablo 5'e göre 2020-2025 yılları arasında "sosyal bilgiler" eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan tezlerin araştırma desenlerine göre dağılımına bakıldığında en fazla tarama deseninde (f=21) yapıldığı tespit edilmiştir. İkinci olarak betimsel tarama (f=14) ve ilişkisel tarama deseni (f=11) karşımıza çıkmaktadır. En az kullanılan desenlerin ise aynı oranda deneysel desen (f=1), durum çalışması (f=1), zenginleştirilmiş desen (f=1) ve doküman incelemesi (f=1) olduğu saptanmıştır. İncelen çalışmalara (f=4) tezde araştırma deseninin belirtilmediği belirlenmiştir.

Tablo 6

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Okuryazarlık Üzerine Yapılan Tezlerin Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

Çalışma Grubu	Frekans	%
Ortaokul öğrencileri	33	38,1
Öğretmen adayı	26	30,3
Öğretmen	16	18,7
İlkokul öğrencileri	6	7,0
Öğretim programı	2	2,3
Öğretmen ve öğrenci	1	1,2
Ders Kitabı	1	1,2
Lise öğrencileri	1	1,2
Toplam	86	100

Tablo 6'ya göre 2020-2025 yılları arasında "sosyal bilgiler" eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının çalışma gruplarına göre dağılımına bakıldığında ortaokul öğrencileri (f=33), öğretmen adayı (f=26), öğretmen (f=16), ilkokul öğrencileri (f=6) ve öğretim programı (f=2) çalışma grubu olarak seçilirken öğretmen ve öğrenci, ders kitabı, lise öğrencileri ise birer tezde çalışma grubu olarak seçilmiştir. Tablo incelendiğinde en fazla seçilen çalışma grubu ortaokul öğrencileri (f=33) olmuştur. En az seçilen çalışma grupları ise aynı oranla öğretmen ve öğrenci (f=1), lise öğrencileri (f=1), ders kitabı (f=1) olmuştur.

Tablo 7

Sosyal Bilgiler Alanında 2020-2025 Yılları Arasında Yapılan Tezlerin Okuryazarlık Türlerine Göre Dağılımı

Okuryazarlık Türü	Frekans	%
Dijital okuryazarlık	18	20,2
Politik okuryazarlık	13	15,1
Finansal okuryazarlık	10	11,7
Harita okuryazarlığı	7	8,2
Medya okuryazarlığı	6	7,0
Ekolojik okuryazarlık	4	4,7
Mekânsal okuryazarlık	3	3,5
Teknoloji okuryazarlığı	3	3,5
Çevre okuryazarlığı	2	2,3
Doğal afet okuryazarlığı	2	2,3
Vatandaşlık okuryazarlığı	2	2,3
Akademik okuryazarlık	1	1,2
Astronomi okuryazarlığı	1	1,2
Bilgi okuryazarlığı	1	1,2
Bilimsel okuryazarlık	1	1,2
Biyoçeşitlilik okuryazarlığı	1	1,2
Coğrafya okuryazarlığı	1	1,2
Enerji okuryazarlığı	1	1,2
Gelecek okuryazarlığı	1	1,2
İklim okuryazarlığı	1	1,2
Kültür okuryazarlığı	1	1,2
Küresel okuryazarlık	1	1,2
Pedagojik okuryazarlık	1	1,2
Sağlık okuryazarlığı	1	1,2
Sivil okuryazarlık	1	1,2
Su okuryazarlığı	1	1,2
Yerel okuryazarlık	1	1,2
Toplam	86	100

Tablo 7'ye göre 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan tezlerin okuryazarlık türlerine göre dağılımına bakıldığında en fazla dijital okuryazarlık (f=18) üzerine tez çalışmasının yapıldığı saptanmıştır. Ardından politik okuryazarlık (f=13) finansal okuryazarlık (f=10), harita okuryazarlığı (f=7), medya okuryazarlığı (f=6), ekolojik okuryazarlık (f=4), mekânsal okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı (f=3), çevre okuryazarlığı (f=2), doğal afet okuryazarlığı (f=2), vatandaşlık okuryazarlığı (f=2) ve geriye kalan on altı okuryazarlıkların da (f=1) olarak seçildiği belirlenmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık becerileri üzerine yapılan lisansüstü tez çalışmalarının; yıl, tür, üniversite, yöntem, araştırma deseni, çalışma grupları ve okuryazarlık türleri açısından yönelimleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Birinci araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yazılan tezlerinin lisansüstü eğitim düzeyine göre dağılımı değerlendirildiğinde yüksek lisans eğitim düzeyinde 2020-2025 yılları arasında sosyal bilgiler eğitiminde yazılan tezlerin doktora düzeyine göre sayıca daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yüksek lisans eğitim düzeyinde 66 adet tez çalışması yapılırken doktora eğitim düzeyinde 20 adet tez çalışması yapılmıştır. Mete (2020) ve Güleç ve Hüdavendigar (2020), tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da okuryazarlık üzerine yazılan lisansüstü tezlerin en fazla yüksek lisans düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan yüksek lisans tez çalışmalarının doktora tez çalışmalarına göre çok daha fazla olmasının yüksek lisans eğitimi düzeyinde öğrenci yoğunluğunun doktora eğitimine göre daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Üniversitelerde doktora programlarının yüksek lisans programlarına göre daha az olması doktora tezlerinin de nicelik olarak az olmasına

neden olmaktadır. Ayrıca bu durumun nedeni yüksek lisans eğitiminin lisansüstü eğitime giriş aşamasında ana tercih nedeni olması ve doktora eğitiminin ise belli şartların sağlanması ile daha uzun vadede özgünlük ve bilimsel yenilik açısından daha nitelikli tez çalışmalarının yapılmasının beklenmesi ile açıklanabilir.

İkinci araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının yayımlandığı yıllara göre dağılımı değerlendirildiğinde en büyük oranın 21 adetle 2022 yılına ve 20 adetle 2024 yılına ait olduğu görülmektedir. Ardından bu oranı 14 adetle 2023, 12 adetle 2021 ve 13 adetle 2025 yılları takip etmektedir. Oğuz-Haçat ve Demir (2018), eğitim alanında okuryazarlıklar üzerine yapılan tezlerin analizi adlı çalışmalarında Türkiye’de eğitim alanında okuryazarlık ile ilgili ilk lisansüstü tez çalışmasının 1998 yılında yapıldığı belirtmişlerdir. Sağlamgöncü (2022) ise “sosyal bilgiler” eğitimi üzerinde okuryazarlık üzerine yaptığı çalışmada “sosyal bilgiler” eğitimi alanında okuryazarlık ile ilgili ilk tez çalışmasının 2008 yılında yapıldığını ortaya koymuş ve okuryazarlığın “sosyal bilgiler” eğitimi içerisinde tezlerde daha geç bir dönemde çalışma konusu olarak yer bulduğunu belirtmiştir. Ayrıca 2008 ve 2021 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarını incelediği çalışmada en fazla tezin 2019 yılında çalışıldığı bulgusuna ulaşmıştır. Çalışmanın sonuçlarından hareketle son yıllarda sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının yoğunlaştığı söylenebilmektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine 2020-2025 yılları arasında yapılan tez çalışmalarının ele alındığı bu çalışmada en fazla tez çalışmasının 2022 yılı ve 2024 yılında yapıldığı görülmektedir. Bu durum, 2018 ve 2024 yıllarında sosyal bilgiler öğretim programının güncellenmesiyle birlikte programlara yeni okuryazarlık becerilerinin eklenmesi neticesinde, bu yıllarda hazırlanan tezlerde okuryazarlık becerilerinin daha fazla çalışılmasıyla açıklanabilir. 2020 yılında sınırlı sayıda (f=6) tez bulunurken, sonraki yıllarda tez sayılarında belirgin bir artış olduğu ancak sadece 2023 yılında tez sayısının düşüş olurken (f=14), 2024 yılında tekrar artarak 20 teze ulaştığı görülmektedir. Bu yükselişin yenilenen 2024 sosyal bilgiler öğretim programına yeni okuryazarlık becerilerinin eklenmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu durumun, eğitim alanında ve “sosyal bilgiler” eğitimi alanında meydana gelen değişim ve yenilenme doğrultusunda öğretim programı, Millî Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve müfredatta yapılan güncellemeler neticesinde okuryazarlık konusuna yönelik artan ilgiden kaynaklandığı söylenebilir.

Üçüncü araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının hazırlandığı üniversiteye göre dağılımı değerlendirildiğinde 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” alanında lisansüstü eğitimde okuryazarlıkla ilgili tezlerin 39 farklı üniversitede yapıldığı görülmektedir. Tezlerin üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde en fazla tezin Gazi Üniversitesinde yapılmış olduğu görülmektedir. Şahin, Gögebakan-Yıldız ve Duman (2011), Dilek, Baysan ve Öztürk (2018) ve Yaylacı ve Büyükalan (2020), çalışmalarında bu sonuçla paralel olarak en fazla tez çalışmasının Gazi Üniversitesinde yapıldığını belirtmişlerdir. Dilek, Baysan ve Öztürk (2018), aynı sonuca ulaştığı çalışmalarında bu durumun nedeninin üniversitenin akademik kadrosunun diğer üniversitelere nispeten daha fazla olmasından ve bünyesindeki yüksek lisans programlarının diğer üniversitelere göre daha önceki yıllarda açılmış olmasından kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlıkla ilgili yapılan tez çalışmalarında Gazi Üniversitesini ikinci olarak Fırat Üniversitesi takip etmektedir. En az tez çalışması yapılan 19 üniversitede ise “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlıkla ilgili sadece birer adet tez çalışmasının yapıldığı görülmektedir. Geriye kalan diğer üniversitelerde sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine daha az tez çalışması yapılmıştır. En fazla tez çalışmasını diğer üniversitelere kıyasla Gazi Üniversitesinde yapılması, kuruluş yılının diğer üniversitelere göre daha önce olması ve köklü bir üniversite olması ile açıklanabilir.

Dördüncü araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının yöntemlerine göre dağılımı değerlendirildiğinde araştırmacılar tarafından en fazla tercih edilen araştırma yönteminin nicel araştırma yöntemi en az kullanılan araştırma yönteminin ise nitel araştırma yöntemi olduğu tespit edilmiştir. Oğuz-Haçat ve Demir (2018) ve Dilek, Baysan ve Öztürk (2018) yaptıkları çalışmalarında en fazla kullanılan araştırma yönteminin nicel araştırma yöntemi olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Salur (2022), “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlıklar üzerine yaptığı çalışmada en fazla kullanılan yöntemin nicel araştırma yöntemi olduğunu en az kullanılan yöntemin ise nitel araştırma yöntemi olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun araştırmacıların ve tez danışmanlarının nitel araştırma yöntemini benimsememelerinden kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Bu sonuç çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir. Bu çalışmada en az kullanılan desenin ise nitel araştırma deseni olduğu saptanmıştır. Güleç ve Hüdavendigar (2020), yaptıkları çalışmalarında aynı doğrultuda sonuca ulaşmıştır. Bu doğrultuda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık konusunda nicel

araştırma yöntemlerinin daha fazla tercih edildiği ardından nicel ve nitel araştırmaların birlikte kullanıldığı karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve nitel araştırma yönteminin ise nicel ve karma araştırma yöntemlerine göre daha sınırlı kullanılan yöntem olduğu görülmektedir. Bu durumda, araştırmacıların nicel araştırma yönteminin geniş örneklemle çalışabilme imkânı sunması, sonuçlarının genellenebilir olması ve özellikle yüksek lisans öğrencileri için kolay raporlaştırma imkânı sunması nedeniyle daha fazla tercih ettikleri düşünülmektedir. Nitel araştırma yönteminin daha az tercih edilmesinin nedeninin ise nicel verilerin nitel verilerle desteklendiği karma araştırmaların daha fazla tercih edilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Beşinci araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının araştırma desenlerine göre dağılımı değerlendirildiğinde en çok kullanılan araştırma desenini tarama deseni olduğu görülmektedir. Ardından bu deseni betimsel tarama ve ilişkisel tarama deseni takip etmektedir. Akaydın ve Kaya (2015), çalışmaları sonucunda en fazla kullanılan araştırma desenlerinin tarama ve betimsel tarama desenleri olduğunu ortaya koymuştur. Salur (2022), çalışmasında “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalarda en fazla kullanılan araştırma deseninin tarama deseni olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçlar bu çalışmanın sonucuyla paralellik göstermektedir. Çalışma sonucunda en az kullanılan araştırma deseninin ise zenginleştirilmiş desen, durum çalışması ve doküman incelemesi olduğu görülmektedir. Bu durumun nitel araştırma yönteminin ve karma araştırma yönteminin, nicel araştırma yöntemine göre daha az tercih edilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalarda araştırma deseni olarak en fazla tarama deseninin kullanılmasının nedeninin bu desenin konu üzerindeki genel eğilimleri belirlemeye uygun olması, hazır veri toplama araçlarının olması, zaman açısından da avantajlı olması ve uygulama kolaylığının bulunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmada dikkat çeken bir sonuç ise bazı tezlerde araştırma deseninin belirtilmemiş olmasıdır. Bu durumun sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine tez çalışması yapan araştırmacıların ve danışmanların bilimsel araştırma yöntemlerine iyi hâkim olmamalarından kaynaklı olabileceği düşünülebilmektedir.

Altıncı araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının çalışma gruplarına göre dağılımı değerlendirildiğinde en fazla ortaokul öğrencileri ile çalışıldığı görülmektedir. Mete (2020) ve Sağlamgöncü (2022), tarafından okuryazarlık üzerine yapılan çalışmalarda çalışma grubu olarak en fazla ortaokul öğrencilerinin tercih edildiği ifade edilmiştir. Bu sonuçlar bu çalışmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Çalışma grubu olarak çoğunlukla ortaokul öğrencilerinin seçilmesi ulaşılacak öğrenci grubunun fazla olması ve öğrencilerle yapılan çalışmalarda verilere daha kolay ulaşılmasından kaynaklı olabilmektedir (Mete, 2020). İncelenen tezlerde ortaokul öğrencilerinden sonra sırasıyla öğretmen adayları, öğretmenler ve ilkökul öğrencileriyle çalışıldığı tespit edilmiştir. Çalışma grubu olarak en az seçilen çalışma grupları öğretmen ve öğrenci, ders kitabı, lise öğrencileri ve öğretim programı olmuş ve bu çalışma gruplarında birer tane tez yazıldığı belirlenmiştir. Araştırmacıların tezlerinde çalışma grubu olarak en fazla ortaokul öğrencilerini tercih etmelerinin nedeni araştırmacıların bu örneklem gruplarında sınırlı zaman zarfında daha kolay veri elde etme imkânına sahip olmaları ile açıklanabilir. Sosyal bilgiler dersi ortaokul düzeyinde okutulan bir derstir. Bu nedenle araştırmacılar için ortaokul öğrencilerinin daha kolay ulaşılabilir örneklem grubu olması nedeniyle tercih edildiği düşünülmektedir.

Yedinci araştırma sorusu doğrultusunda “sosyal bilgiler” eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarını okuryazarlık türlerine göre dağılımı değerlendirildiğinde 27 ayrı türde okuryazarlık becerisi üzerine tez yazıldığı görülmektedir. Bu okuryazarlık türleri arasında en fazla tercih edilen okuryazarlık türünün 18 adetle dijital okuryazarlık becerisi olduğu görülmektedir. Ardından bu okuryazarlık becerisini 13 adetle politik okuryazarlık, 10 adetle finansal okuryazarlık, 7 adetle harita okuryazarlığı ve 6 adetle medya okuryazarlığı becerisi takip etmektedir. 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde en fazla çalışılan okuryazarlık becerilerinin sırasıyla dijital okuryazarlık, politik okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı olduğu tespit edilmiştir. Sağlamgöncü (2022), “sosyal bilgiler” eğitiminde 2008-2021 yılları arasında en fazla çalışılan okuryazarlık becerilerinin medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık ve harita okuryazarlığı olduğunu tespit etmiştir. Bu durumun nedeninin 2018 sosyal bilgiler öğretim programında bu becerilerin yer almasından kaynaklandığını belirtmiştir. Bu sonuç bu çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir. Ancak aynı çalışmada politik okuryazarlığın 2008-2021 yılları arasında en az çalışılan okuryazarlık becerileri arasında olduğunu tespit edilmiştir. 2020- 2025 yılları arasında sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının incelendiği bu çalışmada ise politik okuryazarlık becerisinin en fazla çalışılan

okuryazarlık becerisi olarak ikinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum 2020-2025 yılları arasında sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlıkla ilgili yapılan tez çalışmalarının arttığını göstermektedir. Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık becerisinin daha fazla tercih edilmesinin nedeni, sosyal bilgiler dersinin doğrudan birey ve toplum ilişkisini ele alan bir ders olmasıyla açıklanabilir. 2020-2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde en az çalışılan okuryazarlık becerilerinin sırasıyla akademik okuryazarlık, astronomi okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, bilimsel okuryazarlık, biyoçeşitlilik okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı, gelecek okuryazarlığı, enerji okuryazarlığı, iklim okuryazarlığı, kültürel okuryazarlık, küresel okuryazarlık, pedagojik okuryazarlık, sağlık okuryazarlığı, sivil okuryazarlık, su okuryazarlığı ve yerel okuryazarlık olduğu tespit edilmiştir. Güleç ve Hüdevendigar (2020) 2009-2019 yıllarını ele aldığı çalışmada en çok çalışılan okuryazarlık becerisi türünün medya okuryazarlığı olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Sağlamgöncü (2022), 2008-2021 yılları arasını ele aldığı çalışmada en fazla tez çalışması yapılan okuryazarlık türünün medya okuryazarlığı olduğu ve bunun nedeninin medya okuryazarlığının ortaokullarda seçmeli ders olarak yer almasından kaynaklı olabileceğini belirtmiştir. Ancak bu çalışmada 2020-2025 yılları arasında en fazla çalışılan okuryazarlık becerisinin dijital okuryazarlık becerisi olduğu tespit edilmiştir. Son yıllarda özellikle 2020- 2025 yılları arasında “sosyal bilgiler” eğitiminde yapılan tezlerde medya okuryazarlığından ziyade dijital okuryazarlık becerisi üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu durumun son yıllardaki yapay zekâ gibi teknolojik gelişmelerdeki hızlı değişim ve bu durumun eğitime ve hayatımıza hızlı bir şekilde yansımından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmadan hareketle aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Bu çalışmada 2020- 2025 yılları arasında sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tezler incelenmiştir. İleride yapılacak çalışmalarda 2010- 2025 gibi daha geniş zaman aralıkları belirlenerek sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmaları incelenebilir.
- Bu çalışmada sadece 2020-2025 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık üzerine yapılan tezler incelenmiştir. İleride yapılacak çalışmalar tez, makale, bildiri gibi farklı bilimsel çalışma türleri de dâhil edilerek yapılabilir.
- Bu çalışmada sadece sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık üzerine yapılan tezler ele alınmıştır. İleride yapılacak çalışmalarda diğer alanlarda okuryazarlık üzerine yapılan tez çalışmalarının incelenip karşılaştırması yapılabilir.

Teşekkür ve Açıklamalar

Bu araştırmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkısı

Bu makaleye birinci yazar %60, ikinci yazar %40 oranda katkı sağlamıştır.

Kaynaklar

- Akaydın, B. B., & Kaya, S. (2015). Türkiye’de ilkökul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler alanında yapılan ve ulusal indeksli dergilerde yayınlanan araştırmalara yönelik bir inceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 251-264.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Beecher, C. (2023). *What is literacy? Multiple perspectives on literacy*. <https://iastate.pressbooks.pub/teachingearlyliteracy>

- Dilek, A., Baysan, S., & Öztürk, A. A. (2018). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi üzerine yapılan yüksek lisans tezleri: Bir içerik analizi çalışması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22(2), 581-602.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Er, Ö., & Metin, Ö. (2024). Sosyal bilgiler eğitiminde politik okuryazarlık çalışmalarının incelemesi. *International Journal of Social Science Research*, 12(2), 24-44
- Güleç, S., & Hüdavendigar, M. N. (2020). Sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık becerisi başlığında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 24-36.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *The Journal of Limitless Education and Research*, 4(3), 224-246.
- Kahramanoğlu, R., Altun, D., & Bakan-Kalaycıoğlu, D. (2024). K12 beceriler çerçevesi Türkiye bütüncül modeli: Okuryazarlık becerileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 53(241), 499-518.
<https://doi.org/10.37669/milliegitim.1307713>
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 663-672.
- MEB. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mengüloğlu, G., & Sarıkaya, B. (2024). Eğitimde okuryazarlık becerileri. *Asya Studies*, 8(30), 41-66.
<https://doi.org/10.31455/asya.1574908>
- Mete, G. (2020). Türkiye’de okuryazarlık: Lisansüstü tezlerin içerik analizi. *The Journal of Social Sciences* 7(46), 194-206. <https://doi.org/10.29228/SOBIDER.40214>.
- Mete, G. (2024). Okuryazarlık türleri ve 2023 eğitim vizyonu belgesi. *Kesit Akademi Dergisi*, (22), 109-120.
- Namal, R. (2022). Sosyal bilgiler öğretiminde grafik okuryazarlığı kapsamında yapılan lisansüstü tezlerin çok boyutlu incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 87-102.
- Oğuz Haçat, S., & Demir, F. (2018). Eğitim alanında okuryazarlık üzerine yapılan lisansüstü tezlerin analizi. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi* 3(2), 116-145.
- Patton, M. Q. (2018). *Qualitative research & evaluation methods* (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem A Yayıncılık.
- Sağlamgöncü, A. (2022). Sosyal bilgiler eğitiminde okuryazarlık: Lisansüstü eğitimde gerçekleştirilen okuryazarlık araştırmaları. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 253-276.
<https://doi.org/10.48146/odusobiad.1160115>
- Salur, M. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılan okuryazarlık ile ilgili çalışmaların içerik analizi: Türkiye örneği. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty* 41(2), 697-745.
<https://doi.org/10.7822/omuefd.1190397>
- Şahin, M., Göğebakan Yıldız, D., & Duman, R. (2011). Türkiye’deki sosyal bilgiler eğitimi tezleri üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 96-121
- Turan, S., & Akhan, O. (2024). 2024 Sosyal bilgiler öğretim programında okuryazarlıklar: MAXQDA ile tematik bir analiz. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 57-72.
<https://doi.org/10.17539/amauefd.152106>
- Türk Dil Kurumu. (2025). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. <http://tdk.gov.tr>
- UNESCO. (2025). *Literacy*. <https://www.unesco.org/en/literacy/need-know?hub=401>
- Yaylacı, Z., & Büyükalın, F. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde öğretmen görüşüne başvurulmuş tezlerin tematik açıdan incelenmesi (2005-2017). *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-19.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED SUMMARY

Purpose

The main purpose of this study is to examine trends in graduate theses written in Türkiye between 2020 and 2025 on literacy skills within the field of social studies education. In line with this main purpose, the study seeks to answer the following research questions:

1. What are the types of graduate theses (Master's, Doctoral) related to literacy in social studies education?
2. How are these theses distributed by year?
3. Which universities have produced theses on literacy in social studies education?
4. What research methods have been used in these theses?
5. What research designs have been employed?
6. Who constitute the study groups in these theses?
7. Which types of literacy are addressed in the theses conducted in the field of social studies education?

Method

This study employed a qualitative research design to identify trends in graduate theses written between 2020 and 2025 on literacy skills within the field of social studies education in Türkiye. The theses were examined in terms of year, graduate degree, university, research method, research design, study group, and type of literacy. The data source consisted of 86 theses—66 master's theses and 20 doctoral dissertations—retrieved from the Council of Higher Education Thesis Center (YÖK National Thesis Database). Document analysis was utilized to collect the data. The theses were identified by searching the keywords “Sosyal Bilgiler,” “Okuryazarlık,” and “Literacy” in the National Thesis Center database. The collected data were analyzed by utilizing descriptive analysis.

Findings

In the first theme, the distribution of theses by graduate level revealed that 20 were doctoral dissertations and 66 were master's theses. In the second theme, the yearly distribution indicated that the highest number of theses were produced in 2022 and 2024, whereas the lowest number was recorded in 2020. The third theme examined the distribution of theses by university, indicating that Gazi University produced the highest number of theses, followed by Fırat University, Kastamonu University, and Nevşehir Hacı Bayram Veli University. In the fourth theme, the analysis of research methods revealed that 52 theses employed quantitative methods, 21 used mixed methods, and 13 were qualitative studies. The fifth theme focused on research designs, indicating that survey design was the most frequently applied, while experimental design, case study, enriched design, and document analysis were used less frequently. Four theses did not specify a research design. In the sixth theme, the study groups most commonly included middle school students, preservice teachers, teachers, primary school students, and curriculum documents. Teachers and students, textbooks, and high school students each appeared as study groups in only one thesis. Finally, the analysis conducted within the seventh theme revealed that digital literacy was the most frequently addressed literacy type, followed by political, financial, cartographic, media, ecological, spatial, technological, environmental, natural disaster, and citizenship literacy.

Discussion and Conclusion

As a result of the study, it was found that between 2020 and 2025, the majority of theses on literacy in social studies education in Türkiye were master's theses rather than doctoral dissertations, with the highest number produced in 2022 and 2024. These findings indicate a growing academic interest in literacy within social studies education. The distribution of theses by university revealed that Gazi University produced the largest number of studies on this topic. Findings indicated that, within the studies reviewed, quantitative research methods were predominantly utilized, whereas qualitative methods appeared only minimally. Survey design emerged as the most frequently applied research design. Digital literacy was the most frequently addressed literacy type among the theses examined. Based on these findings, it is recommended that future studies compare theses written across different time periods and various literacy domains.